

BULÁNYI GYÖRGY

MI FÁN TEREMNEK A KERESZTÉNY ÉRTÉKEK?

A rendszerváltozás óta, érthetően, nem kevesen igényelnek hangot és teret maguknak - a "keresztény" értékek, egyáltalán a keresztény kultúra nevében. Érthető ez, hiszen az elmúlt közel félszázad diktatúrájának eszmeisége ezeket tagadva és elnyomva kívánt építkezni. Ebben a pillanatnyi és egyúttal történelmi szituációban a szóban forgó "kereszténység" képviselői végzetes és történelmi következményű hibát követhetnek el, ha nem tudatosítják magukban, s nem veszik komolyan harcaik során, hogy a "keresztény" szó az a melléknév, mely "Krisztushoz, azaz Jézushoz tartozót" jelent. Amennyiben a szóban forgó kereszténység képviselői függetlenítik magukat Jézus örökségétől, akkor érthető, ha beérik veszített pozícióik visszaszerzésének feladatával. Ha viszont Jézus üzenetének képviselői és mozgalmának folytatói kívánnának lenni, akkor pozícióik visszaszerzése mellett - és talán inkább azt megelőzően - szembesülniök kellene eggyel és mással.

A marxizmus kritikájának erkölcsi alapjai

Mindenekelőtt azzal a kérdéssel kellene szembesülniök, hogy minek következtében juthatott a materializmus eszmeisége a legsajátosabban "keresztény" kultúr-területen, Európában, olyan helyzetbe, hogy diktatúrát tudott kiépíteni a maga számára.

1952 őszén az ÁVO Fő utcai börtönében két hónapon át napi tíz órában folyt a kihallgatásom. Ütöttek? Nem. Gyaláztak? Ez sem volt jellemző. A Szokolczay-féle Páter Bulányi c. könyv tartalmazza a harminc évvel későbbi Jegyzőkönyveket, melyeket az 1981-82 évi kihallgatásaimról vettek fel; de nem az ÁVO-n, hanem immár a Lékai bíboros elnöklésével lefolytatott egyházi inkvizíciós peremben. Ez alkalomból sem ütöttek (az inkvizíció klasszikus századai immár elmúlván), csak nem voltak hajlandók tudomásul venni (a klasszikus századokhoz híven), hogy a jézusi örökséget akarom képviselni. Nem érdekelte őket ez a szándékom; csak az, hogy vallok-e különféle és értelmünket nemegyszer meghaladó tételeket, amelyek e szándékoktól bizony függetlenül fogalmazódtak meg a történelem folyamán. Az ÁVO kihallgató tisztje ezzel szemben - közös és egyetemes emberi talajon állva velem - eszmei ellenfélnek tekintett. "Bulányi mester, mi megnézzük magunknak azt az embert, aki erkölcsi alapon akarna szembehelyezkedni velünk" - mondta az "örnagy úr", aki úgy gondolta, hogy a szocializmus az emberiségnek a kapitalizmust meghaladó s ennek folytán erkölcsileg legfejlettebb válasza. (Kihallgatásom kezdetén megkérdeztem az ÁVO-n, hogyan kell szólítanom az íróasztal túlsó oldalán ülőt, akinek az volt a dolga, hogy vallasson. Közölte velem némi humorral, hogy ő itt engem Bulányi atyának azért még sem szólíthat, s így inkább a "Bulányi mestert" választja, én pedig szólíthatom őt akár előadó úrnak, akár örnagy úrnak. Az egyházi inkvizíciós per során nálam fiatalabb pap"testvérek" szigorúan önöztek. Nem atya, és nem tanár úr, s nem testvér ült előttük bírói asztaluk túlsó oldalán, hanem vádlott (bár "dialógusra" hívott a bíborosi levél; kánoni büntetéssel fenyegetve, ha nem jelennék meg), miközben én "professzor úrnak" szólítottam őket. "Dialógus"-partnereim átérték, hogy ők bírják, én meg vádlott vagyok.)

Az ávós tiszt olyanok tekintett, mint aki értem azt az eszmeiséget, amelynek nevében letartóztattak, megbilincseltek. "Bulányi mester, mit akar itt ezzel a Jézus-szereppel? Nem várhatjuk meg, amíg maga megelkligyakorlatoztatja nekünk a kapitalistákat! A maga világnézete számára nálunk nincs szabadság!". Tisztában voltak velem, hogy az előttük levő, harmincas éveik elején járó katolikus pap nem sorolható be a "keresztény" kategóriába. Megszerezték maguknak és olvasták akkoriban írt tanulmányaimat. Tudták, hogy a szegények Jézusáról tanítok. Azt is, hogy nem ismerem ellenséget, és őket sem tekintem ellenségnek, mert 1950-ben írt Szeretet az Isten! C. könyvemben ("illegális brosúrámban") ott állt fejezetcímként a bennünket - keresztény múltunk ismeretében bizony - megdöbbentő jézusi felszólítás: Szeressétek ellenségeiteket! Százával végeztek ki az elvtársak fiatalokat, akiknek szekrényében "megtalálták" a fegyvert, melynek alapján fegyveres összeesküvőknek minősültek. Az én fehéreneműim közé nem csempésztek fegyvert, hogy aztán ott megtalálják. Ügyészük nélkül is halált kért fejemre a Jónás tanácstól, amely viszont beírta az életfogytiglani ítélettel. Nem volt szabadság számomra, mert nem hittem abban, hogy a templom küszöbét akármilyen sűrűn koptató tőkéseket meg tudnám nyerni a jézusi üzenetnek. Azaz meg tudnám győzni őket arról, hogy aki Jézus templomainak küszöbét koptatja, az nem döntheti nyomorba az emberiség nagyobb részét csak azért, hogy a tőkés társaságok világuralma minél teljesebbé váljék.

Szemétre hánytak ugyan megbilincselőim a maguk diktatúrájának erejében, de nem mint "keresztényt", hanem mint Jézus álmának álmodóját. Mint kártékony álmodozót. "Ahoval a maguk egyetlen embere beteszi a lábát, ott akár egy üzemben, akár a seregnél, megrohad a levegő." Akkor még nem neveztek bennünket Bokornak, legfeljebb bulányistákról beszéltek, de tapasztalták, hogy nem gyűlölködünk, nem a Szabad Európa Rádióból táplálkozunk, s hogy lelkünket mégsem adjuk oda a Sztálin megbízásából idehaza is "rendet" csinálni akaró Pártnak.

Miért nem, ha egyszer egyetérttünk velük abban, hogy az emberiséget oda kell ültetni az élet asztalához? Egyetérttünk, mert a Földet s annak javait nem a véres kezű gyarmatosítók szerencsés leszármazottai számára teremtette meg Isten! Ez volt számunkra Kovács Imre Néma forradalmának, Sinka költészetének és nyomában a marxi dialektikus és történelmi materializmusnak jézusi olvasata. Mégsem adtuk oda nekik lelkünket, mert a jézusi üzenetet - ha tetszik: a szocializmust - nem úgy gondoltuk megvalósítandónak, hogy az elepi juhistaállókba költöztetjük a kulákat, s megtanítunk egy országot félni az ÁVO érkezését jelző éjszakai csengetésektől, melyek nyomán "eltűnünk", kivonnak a forgalomból, átadnak az ÁVO intézeteinek, melyekből - szándékuk szerint - sohasem szabadulunk. A keresztény történelem jézustalan inkvizíciós és háborús tömeggyilkosságaiból nem lehet újabb, ám, marxi lobogójú, megtorló tömeggyilkosságokkal kiszabadítani az emberiséget - gondoltuk s vallottuk. Ha Dózsa Györgyre válasz Temesvár, Temesvárra válasz a pártállam gyilkos rémuralma, és így tovább... - akkor ennek soha sincs vége. Nem ez az Isten álma, melyről Jézus beszélt. S amely álomról - pozíciószerezések helyett - beszélnének a "keresztények" is, ha közük volna a jézusi üzenethez... amely egyedül jó hír a tömeggyilkosságoktól szenvedő kereszténység és emberiség számára: meg lehet törni a történelem iszonyú csavarmentét, ki lehet szabadulnunk a tömeggyilkosságok reménytelen történelmi feleseléséből..., csak hüvelyébe kell dugni a kardot..., csak rablás helyett az osztóasztalt kell választani.

Amikor a "keresztény" kultúra értékei számára most annak képviselői vissza akarják követelni a pártállam, a diktatúra által megsemmisített pozíciókat, bizony el kellene gondolkodniuk azon, minek következtében jutott oda Európa, hogy a történelem az elvtársaknak osztott kártyát - nem kevés "közös dolgaink" rendbe tevésére, hogy József Attila szellemét is megidézzem. Abban az értelemben, amelyikben használni akarják a "keresztény" kultúra fogalmát - bizony nincsen semmiféle Jézusra hivatkozható kultúra. Ilyen értelemben e kultúrának semmi köze Jézushoz és annak üzenetéhez, örökségéhez, jó híréhez. Van viszont, sajnálatosan, keresztény kultúra abban az értelemben, hogy minden más kultúrát messze megelőzve, ennek sikerült a Föld s embertársaik kincseiből a legtöbbet összerabolnia; ez a kultúra dicsekedhetik a legtöbb sikeres tömeggyilkossággal. Van keresztény kultúra abban az értelemben, hogy rablásban, gyilkosságban ez abszolút világbajnok a kultúrák e nagyon is szomorú és nemtelen történelmi versenyében. A szaracénokat, albiakat, bogumileket kiirtó kereszties hadjáratokra bízató szentek, misztikusok és e háborúkat levezető nem egyszer "szent" királyok, az Amerikát kirabló konkvisztádorok, a rabszolga-vadászgyarmatosítók, a világháborúkat kirobbantók és végigcsinálók, mind-mind a fehér, az európai ember, a keresztény nemzetek képviselői. A 20. századi folytatások: Hitler és Sztálin megsemmisítő táborai is, Hiroshima és Nagaszaki borzalmi is, mind ebből a kultúrkörből eredtek. E borzalmak kigondolói mind - még Marx is! - "eltörölhetetlen jeggyel" megjelölt, megkeresztelt keresztények. A tőkés társaságok is, a harmadik világot nyomorba döntők is - java részükben - "keresztények".

Summás választ adhatunk kérdésünkre. A kereszténység elszabotálta a jézusi üzenetet. A kereszténység átállt a Sátán oldalára: uralkodott, rabolt és gyilkolt Isten nevében csakúgy, mint az előtte járók, akik még semmit sem hallottak Jézusról. S ilyenként fejlesztette ki a maga materialista ellenmégét - a megkeresztelt Hitler és Sztálin hasonlóan uralkodó, rabló és gyilkos törekvéseiben. Mindezek századunk `végére úgy-ahogy elbuktak, de az elvesztett pozíciókat visszakövetelő kereszténységnek van-e más üzenete, mint ami eddig volt, és amit a materialista üzenet, a bizony közös materialista-idealista alapon - uralkodunk, veszünk, gyilkolunk - próbált (természetesen újra sikertelenül, azaz emberhez méltó életet nem tudván teremteni) leváltani?

A jézusi üzenet summája: Keressétek az Isten Országát! Ne a többi mindet! Ha az Országot keresitek, a többi mindet ráadásul kapjátok. Ha a többi mindet keresitek, folytatjátok a történelem jézustalan, sátáni, mert gyilkos vonulatát. Azt, ami csak, és szükségképpen csak, újabb és újabb tragédiákat teremt. Mindebből következik, hogy a pozíciók visszaszerzése a "többi mindet" keresés jegyében csak ugyanolyan csalódást eredményez majd, mint amilyent a múltban okozott. A csalódás pedig rendre új Hitlerek és új Sztálinok útját egyengeti. A nyomorra ítélték számára bármilyen hitleri-sztálini kínálat

(= embereket kell tömegyilkolni, hogy az üdv ránk köszönthessen!) megfelelő, mert "csak láncokat veszthetik", nincs más kockázatuk. Amíg nem osztozunk, amíg nem dugjuk hüvelybe a kardot, hiába vallásoskodunk. Bizony megutálják a "számon kívül maradtak" jámborságunkat, és az Istent nem emlegetők felé fordulnak segítségért.

A keresztény értékek nem jézusi értékek. A történelem pedig Isten történelme, az ő malmai örülnek benne. Nem lehet másként. Mi a biztosítéka ennek? Maga az ember, aki lelkiismeretében, bizony, ellene mond minden embertelenségnek. Mi a biztosítéka, hogy csak Isten történelmét írassuk életünkkel? Lelkiismeretünk, az Isten hangja bennünk. Megszólal az mindenképpen. Ha keresztény ihletésre nem, hát a felvilágosodására:

Leírva áll a rettentő tanulság:

*"Hogy míg nyomorra milliók születnek,
Néhány ezernek jutna üdv a földön,
Ha istenésszel, angyal érzelemmel
Használni tudnák éltök napjait"*

- írja Vörösmarty Mihály több mint másfél százada a Gondolatok a könyvtárban című versében.

Helytállásunk a szovjet hódoltság félszázadában

1. Az első harminc év (1945-1975)

A másik kérdés, amire válaszolnia kellene a pozíciókat visszakövetelőknek, hogy miként állták meg helyüket ők maguk hazánkban az elmúlt félszázadban.

Köztudott, hogy egyáltalán nincs semmiféle (sem egyházi, sem bármilyen) felelőse az elmúlt félszázad történéseinek. Nincs felelőse a háború befejezése után elhurcoltak meg az idehaza kivégzettek sok-sok tízezerének, pedig Párt és felelős kormányok intézték dolgainkat már a háború befejezését megelőzően is. Ennek a felelősség-űrnek talán legszembeütőbb megnyilvánulása, hogy újból és újból előkerül a III/III-as téma. A felelősség jegyében kerül elő, hogy bizony körműkre kellene nézni azoknak, akik a titkos rendőrségnek dolgoztak. Azaz nem a Párt- és kormányapparátus tagjai felelősségével kell foglalkoznunk, hanem azon állampolgárokéval, akiket ezek az apparátusok a maguk karhatalmi eszközeivel rákényszerítettek - nemegyszer bebörtönzés fenyegetésével -, hogy titokban segítsenek, teljesítsenek segédszolgálatot ezeknek az apparátusoknak. Értsük jól, miről is van szó! Azoknak a felelősségét kellene megvizsgálni, akik titokban szolgálták azt, amit az apparátusok nem titokban, hanem nyíltan és teljes felelősséggel bonyolítottak. (Analogia: Aradon 1849-ben nem a tizenhárom tábornokot, hanem a közkatonákat kellett volna kivégezni!) Ami ennél is több: tudomásom szerint senki sem leplezte le e szemlélet hazug és álszent abszurditását; sem a parlamentben, sem az azon kívüli nyilvánosságban. Még fokoznunk is kell: természetesen nem következett be ennek a kiegészítő rétegnek a felelősségre vonása sem. Ha be is következett volna, az lenne az abszurditás a negyedik hatványon.

Erkölcsei megújulásról sokan beszéltek az elmúlt évtized során, keresztény meg egyéb oldalról egyaránt. Elgondolható, milyenek lehetnek e felelősséget nemismerés erkölcsi (meg nem újulási) következményei a nemzet életében. Mondok egy lehetséges, sőt egy nagyon is valószínű következményt: Az is bolond, aki nem szolgálja ki párttagként vagy rendőrspicliként - vastapssal is, ha muszáj - a mindenkori hatalmat, kerüljön az akárhány polgártársunk életébe, szabadságvesztésébe, testi-lelki nyomorába. Bolond, mert több forintot költhet a pártállam idején is, meg az ez által megszerzett lehetőségei erejében többet költhet a pártállam bukása után is Bizony, az a bolond, aki ellenáll az embertelenségnek, aki "okoskodik" a hatalom ellenében.

Akik erkölcsi megújulásról beszélnek, remélhetőleg mind tudják, hogy ezen végkövetkeztetés birtokában semmiféle erkölcsi megújulásról sem lehet szó. Nem is lett múltszemléletünknek meghatározó kérdésévé: hogyan kell viselkedni a Hódítóval szemben egyáltalán, akármikor? Hogyan kellett volna viselkednünk a szovjet hódítás idején? 1956 őszének 11 napjával letudható-e 45 esztendő felelőssége? A kérdés feltevése nélkül is világosan eligazít, amit a szemináriumokon tanultunk: a szabadság nem más, mint a szükségszerűség felismerése. "Minden órának leszakasz virágát" - tudta ezt, szemináriumot járás nélkül is, már Horatius.

Ennél kevesebb is az, amivel a "keresztény" értékek nevében pozíciókat visszakövetelőknek alapvetően szembesülniök kellene: legsajátabb házuk előtt sepréssel. Azzal tehát, hogy miként állta meg helyét az egyház. (E szót most a szokásos köznapi értelemben használom, amely szerint az

egyház alapvetően és ténylegesen a főpapat és papokat jelenti, s nem a megkeresztelteket, az "Isten népét"; azaz nem az állampolgárok döntő többségét jelenti - vallási hovatartozás szempontjából tekintve őket.) Ez esetben a fenti abszurditás-sor ötödik hatványát mutatják a pozíciókat visszakövetelők. Miért? Érdemes volna feleletül egy egyháztörténeti szemináriumi dolgozatnak összegyűjtenie az ide vonatkozó anyagot. Summázom e dolgozat várható eredményét: jogtalan igény, hogy az egyház tagjaira vonatkozóan ilyen kérdést egyáltalán akárcsak fel is vessen akárki, mert egyházi belügy, hogy főpapjaink-papjaink kikkel és mit tárgyaltak. Az Antall-kormány szigorúan meg is tiltotta az egyházi III/III-as ügyek vizsgálásával megbízott képviselőknek, hogy a tudomásukra jutó anyagot publikálják. (A bizottság egyik lelkésztagjától kaptam a tájékoztatást.) Kérdezem a tiltóktól: A hierarchia tagjai nem is állampolgárok? Csak kiváltságghordozók? S állítom: felelőségük csak nagyobb lehet, kisebb semmiképpen.

Azzal kezdődött egyházi helytállásunk története, hogy Mindszenty bíborost a pártállam meggyalázta, s ő vállalta sorsát. Azzal folytatódott, hogy másfél évvel később püspökeink megegyeztek a felelősen gyilkoló apparátusokkal, megmenteni akarván közel ezer elhurcolt, internált szerzetest, apácát. Egy fél évvel később a megegyezést első helyen aláíró Grósz érseket is börtönbe vágja, mint ellene összeesküvőt a pártállam, s püspökeink újra "megegyeznek" a pártállammal azon az alapon, hogy ÁVO-sok veszik át a püspökségek irányítását. A televízió közvetíti a megegyezést követő poharazást, s Czapiak érsek ez alkalommal fekete szemüveget vesz fel szégyenében. Pár év múltán, halálos ágyán nem fogadja a funkcionáriusokat, akik "pártunk és kormányunk" nevében kívánnak tisztelni nála. Le nem nyomtatható szavakkal summáz és fordul fal felé. Pár évvel később a közben a börtönből kiengedett Grósz érsek vezetésével a püspöki kar testületileg lép be a Párt által létrehívott Békepapi Mozgalomba.

A hierarchia megfegyvelmezését elvégezvén, a pártállam következő célkitűzése: leszámolás a földalatti egyházzal. A Grósz-pert követő évben (1952) kerül sor az "első Bulányi perre", 1956-ban a "másodikra", 1961-ben pedig a püspöki kar már templomi körlevélben ítéli el az egyháznak a kisközösségi munkáért letartóztatott és segédmunkás sorba taszított sok száz hitvallóját. Legjava papjaink ülnek még a börtönökben, Mindszenty is foglya még az amerikai követségnek, amikor VI. Pál pápa "részlegesen" megegyezik a püspököket térdre kényszerítő, papokat folyamatosan továbbra is börtönző pártállammal. Jutalmul püspökké szentelhet és szentel őt olyan papot, akik bírják a pártállam bizalmát. Újabb pár év, s a pápa kiharcolja Mindszentyt az országból, majd megfosztja őt esztergomi érseki székrétől, s helyébe rakja új bíborosként a pártállam készséges eszközévé puhított Lékait. A Magyar Sion ormára került pártkreatúra elvállalja a pártállam által az egyháznak nyújtott lehetőségek (kis lépések!) Fejében a magyarországi hitvalló kisközösségek felszámolását. Ez történt a 70-es évek közepéig. Ez volna harminc év rövid egyháztörténeti summája: A kezdeti Mindszenty korszak után és sokszáz (talán ezer is - még mindig nem számolták össze és nem tették közzé; minden bizonnyal tapintatból a felelőség-úr fenntartói iránt, akik nem voltak a bebörtönzöttek között) pap hősi és agyonverésekben-bebörtönzésben végződő kálváriája után a hierarchia teljes lefekvése a pártállam előtt.

A lefekvést a vatikáni hierarchia a maga pásztori szolgálatával igazolta: jobb, ha olyan püspökeink vannak, amilyeneket a pártállam engedélyez nekünk, mintha egyáltalán nincsenek püspökeink. Napjainkban pedig azzal is próbálják igazolni ezt "a Vatikán keleti politikája" névre hallgató lefekvés-magatartást, hogy ez elősegítette a pártállamok 1989. évi bukását. Nehéz szatírárt nem írni! Az is bolond, aki az elmúlt félszázadban nem a lealjasulást, hanem a börtönt választotta, mert lám, kiderül, hogy akik megegyezvén a pártállammal fekete Mercedesekben suhantak a fordulat előtti évtizedekben is, azok segítették elő a szovjet összeomlást. Ezek után már csak ez következhetnék: azok segítették elő, akik beléptek a Pártba. Sőt azok, akik a Központi Bizottság vagy a Politbüro tagjaivá is emelődtek. Minden lehetséges ott, ahol a rendszerváltozás után is azok vannak fent, akik előtte is fent voltak. Ha a társadalom egészére igaz ez a fent-lent, egyházunkra nézve, ha lehetséges, még inkább az.

Ide s tova húsz éve már, írtam egy könyvet Egyházrend címen. Bemutattam kisközösségi tapasztalataink alapján az egyház életét. Azt mondtam el benne, ami nyilvánvaló volt az első három század egyháza számára s a Bokor kisközösségi gyakorlata számára is. Summája e könyvnek: az egyháznak voltak az első három században is püspökei. Még hozzá milyenek: vértanú püspökei! Csak részleges vagy nem-részleges megegyezése nem volt sem a jeruzsálemi, sem az antióchiai, sem az alexandriai, sem a római pátriárkának-pápanak a Római Birodalom Állami Egyházügyi Hivatalával. E

megegyezés nélkül is tudták a keresztények közösségei, hogy kit tiszteljenek meg e nem kevészer vértanúságot is kívánó valóban "tiszt"-séggel. Akit alkalmasnak tekintettek arra, hogy bizonyoságot tegyen (martíria=bizonyoságtetés) Jézusról - (értsd: mártír legyen Jézusért), azt a kiszemelt személy felé irányuló kar- és kézfelnújtással (ő az alkalmas! - kheiro-tonia) ilyennek nyilvánították, és kézrátevással (kheiro-thesia) imádkoztak is érte, hogy Isten Szent Lelke erőt adjon neki ehhez. Meghívták az ünnepi alkalomra a szomszéd püspököket is. Nem azért hívták őket, hogy segítsenek megtalálni az alkalmas személyt. Hogy ki az ilyen, azt a közösség tudta, mert a helyi közösség ismerte a helyi közösséget, azaz önmagát. Nem a szomszéd város közösségének a püspökeitől vártak erről tájékoztatást. Imádkozni hívták meg őket, de nem a püspökszentelés érvényessége feltételeként. Az érvényességnek feltétele más volt: legyen közösség, amely a maga vezetőjének tekinti azt, akiért imádkoznak. Ha ilyen nem volt, akkor minősült érvénytelennek bármiféle szentelés - tanítja a khalcedoni zsinat.

Mindezt nem azért tudtam húsz éve megírni, mert posztgraduális egyháztörténeti stúdiumokat folytattam. Nem ezért. Hanem azért, mert ezek egyháztörténeti nyilvánvalóságok, bár nem találhatók meg egyháztörténeti tankönyveinkben, s nem tanítják rá a szemináriumokban a teológusokat. Másra okítják őket. Arra, hogy a püspökszentelés érvényességéhez vatikáni engedély és három érvényesen felszentelt püspök püspökszentelő liturgiája szükséges. A mai katolikus teológia legnagyobb vagy egyik legnagyobb alakja, Eduard Schillebeeckx, elmondta, s leírta nemegyszer (voltak is bajai miatta az Inkvizícióval, de nincs kiközösítve, mert embert ki lehet kiközösíteni, de a tények tényvoltát valamivel nehezebb és kockázatosabb!), hogy a "paphiány" (amitől szenved a katolikus világ Európában és nemcsak Európában, hanem majdnem mindenütt, Lengyelországot kivéve) fogalmi abszurdum. Abszurdum, mert ahol van hívő közösség, ott van a hívő közösségnek vezetője is. Fogalmi abszurdum az olyan jézusi közösség, amely a tagjait nem tudja szentségekben (vallási szertartások) részesíteni, s amely közösség képtelen ünnepi lakomában megemlékezni létbeszólítójáról, Jézusról. (Folytathatnám ezt a sort Schillebeeckx-en túlmenően is: fogalmi abszurdum az a jézusi közösség, amely elismeri és gyakorolja az uralkodást és engedelmeskedtetést... amelyik elismeri és haszonélvezi az emberek GDP-beli különbségeit: az egyik tag gazdag, a másik meg szegény... Amelyik elismeri és gyakorolja vagy akárcsak igénybe veszi a fegyveres erőalkalmazást.)

Mindezekből nyilvánvaló, hogy nem azért kellett a Vatikánnak részleges megállapodást kötnie a hazai diktatúrával, pártállammal, hogy püspökeink lehessenek, hanem azért, hogy Vatikántól kinevezett püspökeink legyenek. Nem azért kellett hazai püspökeinknek belemenni az ÁEH által rájuk kényszerített "gyalázatos" (lásd Cserhádi püspök, püspökkari titkár vallomását, melyet halála előtt tett), hogy legyen Magyarországon jézusi értelemben vett egyházi élet, hanem a trón és oltár szövetsége által ellenőrzött élet legyen az, ami egyház címén van. S mi több: ez legyen egyedül, és verje tönkre azt az egyházi életet, amelyet a fenti szövetség nem ellenőrizhet. Mondhatnám: azért kell megegyezni, hogy legyen keresztény egyházi élet, amely szabatosan zárja ki a jézusi egyházi élet lehetőségét.

2. Az utolsó 25 év

A 70-es évek közepéig tekintettük át helytállásunk történetét. Van még hátra 25 év. Huszonöt? Dehát tizenöt éven belül véget ér a pártállam története! Az igen, de nem utóélete, nem utóhatásának története egyházunk életében. Az napjainkig tart. Miklós Imre (az Állami Egyházügyi Hivatal utolsó vezetője) és a Párt büszke lehet művére. Lássuk e negyedszázadot, mely napjainkig tart. 1976-ban Lékai László el akar távolítani az országból. A Bokor tagjai tiltakoznak nála. A pártállam bevonja a tiltakozók útlevelét (Helsinki Megállapodásra készülve s a bebörtönzéssel felhagyásra kényszerülve éri be csupán ennyivel!). Működik tehát a "szövetség" a trón és oltár között.

1979-től kezdve a Bokor tagjai megtagadják a fegyverfogást. ("Katonai szolgálatot" szokás mondani, de számunkra szent a jézusi "szolgálat" szó, s a tömeggyilkosságot csak a Sátán szolgálatának tudjuk tekinteni, emberhez méltónak nem!) A pártállam három évi börtönre ítéli őket; utolsó csoportjuk csak a pártállam összeomlása után szabadul börtönéből. A püspöki kar "csak" elhatárolja magát tőlük; "magukat saját püspökeik is elítélik" - hallják a tárgyaláson a bírák szájából a három évre ítéendő vádlottak. A "felbújtókat", a Bokor paptagjait viszont a püspökök büntetik: felfüggesztéssel, internálással, kényszernyugdíjazással, áthelyezéssel. Horn Gyula mondott egyszer ilyesmit a parlamentben: "és elnézést!". Püspökeinktől mind a mai napig hiába várunk ennyit is.)

Felzúdul ez ellen a világ nyugati katolikus közvéleménye. Ki kell tehát mutatnia a magyar hierarchiának, hogy nem gyilkosságot elutasítókkal helyezkedik szembe, hanem eretnekekkel. E célból - a magyar katolikus egyház történetében ezer év alatt első ízben - inkvizíciós egyházi bíróságot állít fel a Bíboros (ő maga az elnöke). Maga elé idéz és megállapítja a bíróság, hogy hat eretnek tételt képviseltek, melyeket vissza kell vonnom. Tanulmányt írva közlöm vele, hogy a hat tétel egyikét sem képviselem. Erről szót sem ejtve tudatja a nyilvánossággal, hogy nem vontam vissza téves tételeimet, s ezért megvonja tőlem a Püspöki Kar a nyilvános papi működés jogát, s ügyemet a Római Inkvizíció (Hittani Kongregáció) elé terjeszti. Ennek vezetője, Ratzinger bíboros megállapítja ugyan, hogy nincs mit visszavonom (szemben a Budapesti Bíróság ítéletével), de érintetlenül hagyja büntetésemet. Mivel indokolja? Azzal, hogy aláírom ugyan a Kongregáció számomra összeállított 12 pontos zsinati szöveggyűjteményét (1985-ben), de jegyzőkönyvileg kérem, hogy hozzátehessek ahhoz egy 13. zsinati szöveget, amely arról beszél, hogy a lelkiismeretünkhöz hűségeseknek kell maradnunk. Ezt a szöveget:

Az isteni törvény rendelkezéseit az ember lelkiismeretében fogja fel, amelyet tartozik hűségesen követni. hogy eljusson Istenhez. Nem szabad tehát az embert arra kényszeríteni, hogy lelkiismerete ellen cselekedjék. és csak a lelkiismeretének tartozik engedelmessé válni. Ennek a zsinati szövegnek az idézése bizonyult bűnömnek: szubjektívvá gyöngíttem aláírásomat a zsinat által megfogalmazott lelkiismeret-passzus idézésével! A zsinat nem szubjektívizálta vele a maga egyéb szövegeit? - kérdezheti akárki.

Az 1989. évi idehazai politikai fordulatkor bíztatom Paskai bíborost, vallja meg nyilvánosan, hogy a pártállam utasítására jártak el velünk szemben a püspökök, mert e vallomásával segítené nemcsak az egyház, de az egész magyar közélet erkölcsi tisztulását. Azt válaszolja, hogy ügyemet Rómában kell rendeznem. Ratzinger bíboros a 12 pont újra aláírását kívánja tőlem, de a 13. ponttal kiegészítésre vonatkozó igényem elejtésével. Aranymisémmre készülődvén 1993-ban megírom neki, hogy nem ejtethem. Többek között azért sem, mert ha megtenném, olyan látszatba kerülne a vatikáni hierarchia, hogy ő nem fogadja el a Zsinatot. Válasz nincs, s így kénytelen vagyok a volt Pártfőiskolán, a Professzorok Házában elmondani jubileumi szentmisémet (1993). Templom nem fogad be, méltatlanná tettem magam életutammal a más utat járó hierarchia szemében. Közel négy év múltán új levelet írok Rómába a Bíborosnak:

Hazámban a gyilkosokat életfogytiglani büntetésben részesítik, de ha büntetésükből 14 és fél évet kitöltöttek, amnesztiában részesülnek. A magyar katolikus püspöki Kartól kapott büntetésemből 1996. decemberig letelik a 14 és fél esztendő. Ez a tényállás azért nem indítja az engem elítélőket amnesztia gyakorlására, mert - állítják - csak Ön szüntetheti meg a rám általuk kirótt büntetést.

Ez hatott. Azt válaszolta római rendi legfőbb elől járómon keresztül, hogy írjam bele a 12 pont közé a magam 13. pontját a lelkiismeretről, s írjam így alá újra az egész antológiát, ő pedig elintézi a hazai püspököknél büntetésem megszüntetését. 1997 februárjában írom alá számára azt, amit már 1985-ben is képviseltem, s amit nemcsak akkor, hanem még 1993-ban is elutasított. úgy éreztem, hogy pont került egy másfélévtizedes harcomra: tehát nem eretnkségem, eretnkségünk miatt jártak el velünk szemben püspökeink, hanem „szövetségük” miatt; mert csak sátáni, tömeggyilkos viselkedést viselt volna el tőlünk a "trón és oltár szövetsége". Nem volt szabad megtagadnunk a százszor szent (!) katonai szolgálatot. Eretnek az, aki nem gyilkol! Bizony a keresztények járnak el így, de nem Jézus tanítványai. Ha költő vagy muzsikos volnék, el tudnám méltón mondani, mit éreztem, éreztünk. Éveken keresztül rendre ezt mondtam az ügyem felől kérdezősködőknek: Galileit is rehabilitálta az egyház 300 év múltán, ennyit én is várhatok! Nem kellett! Megérhettem! Hurrá és hála legyen! Hogy valójában mit érhettem meg, erről szól a versem vége.

A szövetség tart. Tart egyfolytában, amióta Konstantin császárral első ízben, a negyedik század hajnalán megkötöttük azt. Hazai püspökeink több mint fél évig aszalják Ratzinger értesítését. A nagyközönség végül is a Kossuth Rádióból értesül a nagy eseményről (1997. szept. 20), majd parlamenti napirend előtti felszólalásból, s végül az Új emberben a nagyközönség is olvashatja a püspökkari Közleményt, melynek értelme éppen az ellenkezője a fenti bekezdésben leírtaknak. A Közlemény hozza az általam aláírt szöveget, majd magyaráz: "A tételek aláírásával B. Gy. atya a Hittani Kongregáció szándéka szerint megerősítette, hogy maradéktalanul elfogadja a Katolikus Egyház tanítását. Ezért a Püspöki Kar kijelenti, hogy megszűntek a B. Gy. atyával kapcsolatban korábban hozott korlátozó intézkedések."

Ennek értelme: 15 éven keresztül nem hallgattam a jó szóra, végre hallgattam, most tehát már megszüntethetik a "korlátozó intézkedéseket". Belemagyarázom ezt a hazugságot a Közleménybe? Nem. Az Új Ember naptár pontosan így summázza évi áttekintésében az eseményt: Rehabilitálták, miután aláírta. Ezek után mi sem természetesebb, hogy gyakorlatilag változatlanul kiközösítetten élék: több mint egy év telt el a Közlemény óta, s ez idő alatt egyetlen (Bokron kívüli) pap sem kért meg egyetlen szentmise, egyetlen prédikáció elmondására sem. Saját rendem, a magyar piarista rendtartomány sem vett igénybe egyetlen alkalommal sem. Paphiány Magyarországon van ugyan, de keresztény papokban, akik keresztény értékeket képviselnek, nem a jézusiakat. Nincs szükségük ránk a keresztényeknek.

3. Helytállási mérleg

1951-ben két püspök beszélget egymással a Központi Szeminárium egyik ablakmélyedésében:

- Ezekért a bűneinkért majd osztrák kolostorokban fogunk vezekelni, mondja az egyik.
- Bárcsak már ott tartanánk! - válaszol a másik.

A lefekvés-magatartás kezdetén a hierarchia is tudta, hogy az út, amelyre lépett az emberi gyengeségnek, a bűnnek az útja. Ismerte még Jézus útját, aki csak kötélvégen hurcoltan tárgyalt a trón és oltár szövetségének embereivel, főpapjával, s az államhatalom helytartójával, és nem talált módot a megegyezésre, bár Golgotára kellett mennie, bár tanításával, példájával tanítványait is golgoták felé igazította.

Nem következett be semmiféle vezeklés sem osztrák, sem egyéb kolostorokban. A magyar társadalom sem készít helytállási mérleget, hierarchiánk sem. Sőt, az utóbbi igazoltnak hirdeti a megegyezések követett útját. Hogyan lehetséges ez, ha az út elején még tudta, hogy a bűnt választotta? Győzött benne, mint Konstantin császár óta annyiszor, a "keresztényi" a "jézusi" fölött. Volt alkalmam erről a 80-as évek végén több ízben beszélgetni egyik főpapunkkal. Háromszor is elhangzott ajkáról: "Kedves Atya, én mindig csak engedelmeskedtem". A keresztény út az engedelmességé. A Jézusé az engedetlenség. Az első jutalma: a fekete Mercedes. A másiké: a kereszt. S ez a két út szabatosan kizárja egymást. Az egyik nem tud mit csinálni a másikkal, s a másik az egyikkel.

A Bokor úgy gondolja, hogy az egyházat Jézus indította útjára, s ennek az egyháznak a maga történelmi útján nincs más dolga, mint felzárkózni Jézushoz. Akkor is ezt gondolja, ha a hivatalos, a keresztény utat járók szemében az egyház egységét megbontónak minősül. Egy hazánkfia írja külföldön megjelent tanulmányában: "...a 80-as években Bulányi atya és a Bokor-mozgalom naiv és mit sem sejtő eszközeivé váltak az állam egyházat bomlasztó törekvéseinek" (Ost-West Informationsdienst 1998). Érdemes elgondolkodni ezen az állításon. Tény, hogy az állam és a hierarchia megtalálta a békés egymás mellett élés útját. Tény, hogy a Bokor nem volt hajlandó a maga életét alávetni a pártállam korlátozásainak. Tény, hogy ezért a Bokor tagjait a pártállam a maga fennállásának utolsó percéig börtönözte. Ha az idézett állítás igaz, akkor a pártállam börtönbüntetéssel ösztönözte a Bokrot, hogy tegye az ellenkezőjét annak, amire a pártállamnak a hierarchiát sikerült nagy nehezen rábírnia. Azaz a pártállam ösztönözte a Bokrot arra, hogy tegyék az ellenkezőjét annak, amit a pártállam célul tűzött ki az egyház elé. Mivel ösztönözte a Bokrot a pártállam? Börtönbüntetéssel s a hierarchiát arra kényszerítéssel, hogy üldözze és büntesse a Bokor tagjait. Van az idézett állításnak értelme? Csak akkor, ha a pártállam skizofrén, a Bokor tagjai pedig mazochisták. Ha a pártállam azt akarja, amit nem akar. Ha a Bokor tagjai abban lelik örömüket, hogy bántják őket. Szeretből nem írom ide a rangos tanulmányíró nevét. Aki mindenáron tudni akarja, megtalálhatja az idézett folyóiratban.

Értelmileg alaptalan vádja egyébként nem új. Már 1951-ben megfogalmazták az egyik püspöki aulában. Alapja az volt, hogy a Grósz-per s az aulák ÁVO-s irányítás alá vevése után is tartottam tovább az ország legkülönbözőbb pontjain háromnapos titkos lelkigyakorlataimat. Ez fogalmazódott meg: "Abból, hogy Bulányi tovább tartja a lelkigyakorlatokat, világos, hogy beszervezték. Beszervezték, hogy az ÁVO minél többeket tudjon lebuktatni". Ez a vád pedig lélektani képtelenséggel dolgozik. Aki tartott már három napos, reggeltől estig tartó, kis létszámú, s ezért nagyon személyes levegőjű lelkigyakorlatot, tudja, hogy teljes skizofréniát feltételez mindezt azzal a szándékkal tenni, hogy börtönbe juttassam az ott levő fiatalokat, testvéreimet Jézusban.

1945 után tisztában voltunk vele, hogy elkövetkezett a magyar egyház számára a vértanúság kora. Van is ennek a félszázadnak egyházunkban egy hitvallói-vértanúi, jézusi vonulata. A Bokron

kívül is. Csak a körünkben dolgozóknak állítok itt emléket: Sándor István szaléziánus testvért felkötik 1952-ben, Czako Imre egri egyházmegyes papot 1972-ben közlekedési baleset áldozatává teszik. A börtönviseltek nevét nem sorolom fel, még kevésbé azokat, akiket a pártállam különféle módokon marginalizált társadalmunkban hűségükért Jézushoz. Inkább elmondom vázlatos történetét, hogyan szálltak ki nem szép, hanem csúnya rendben egyre többen és többen ebből a vonulatból.

Első-1 azok, akik magyarították Mindszentynek a Karon belül és kívül, hogy "az Alföld azért maradt meg katolikusnak a török hódoltság idején, mert a Szeged-alsóvárosi ferences barátok hajlandók voltak a basa papucsát is megcsókolni, csak hogy helyben maradhassanak. Másodikul azok, aki a Pártállam indítására létrehozták a Békepapi Mozgalmat. Harmadikul, akik megrettenve a maguk és sokak várható szenvedéseitől, elindultak a Pártállammal egyezkedés útján. Negyedikül azok, akik nem utasították vissza a titkos rendőrök ajánlatát: ha nem akar börtönbe kerülni, írja alá, hogy információkat gyűjt számunkra, s ha valakinek elpletykálja ezt az államtitkot, akkor annak megsértésért tíz év börtönt kap. Mindezen személyi lépések következtében az ÁVO úgy sétált körünkben, mint saját palotájában.

Ezzel a vonulattal szemben élt a másik, a jézusi. 1972-ben írtam egy kis tanulmányt Lelkipásztori Marketing címmel, melyben leírtam a kisközösségeket építés munkáját, s azt állítottam benne, hogy ha beérjük azzal, amit a pártállam engedélyez nekünk, akkor csak saját temetési menetünket asszisztáljuk. Lékai ezt a 70-es évek második felében körlevéllel támadja: le akarom szakítani a hívőket a püspökökről. Kiviszi Rómába is bizonyoságul ellenem. Eljuttatja a szöveget ott az idős, magyar származású, kiérdemesült piarista generálishoz is, Tomek Vincéhez. A generális véleményt kér az írásról egy Rómába látogató s általa becsült magyar piaristától. Az elolvassa, s ezt válaszolja: "Generális atya, ezt teszi minden becsületes pap ma Magyarországon". Mit? A családi otthonokat használja fel, hogy hirdesse Jézus igéjét, s elmondja azt, amit a szószékről bajosan tud elmondani. Egy református pap így figurázta ki előttem szomorú helyzetünket: "Tudod, az állami elvárás velünk szemben az, hogy hat napon keresztül legyünk láthatatlanok, a hetediken pedig érthetetlenek". A családi és jóbaráti körben - mert ez a kisközösség - érthetően beszélhettünk, s hétközben is láthatók lehettünk.

A kisközösségek vitték tovább az egyház vértanúi-hitvallói, jézusi vonulatát. Ezt kellett Lékainak megsemmisítenie a kis lépések ellenében az államhatalom parancsára. Kezdeti bizonytalankodások után, az 1979-ben kezdődő fegyverfogás-megtagadásunk után már tudja is, hogyan: el kell választani a Bokortól a többieket. Segít neki Miklós Imre. Poggi, a Szentszék utazó nagykövete 1981 tavaszán személyesen közli velem: az állam zöld utat engedélyez a kisközösségeknek, ha elállunk a fegyverfogás megtagadásától. Egyedül mi nem állunk el. De újabb börtönvállalásunkkal szabadabbá tesszük az egyház életét. Lékai büszkén hirdetheti, jöllehet korábban mindenféle kisközösséget fel kellett volna számolnia: Magyarországon is vannak kisközösségek. Jók, melyek tisztelik az állam törvényeit, s engedelmességek a hierarchiának; s rosszak, melyek nem tisztelik és nem engedelmességek, a Bulányi atyához tartozók. A Lékait támogatók püspökökké lesznek, a Bokorhoz tartozókat pedig kiszórják a szemináriumokból. Húsz éve nem szenteltek már hazai püspökök papot a Bokorhoz hűségesek közül.

A katonai eskü, a "gyilkolunk - nem gyilkolunk" kérdése lett a vízválasztó. Ezen a buktatón keresztül kiszállt a jézusi vonulatból a magyar egyház életnek az a csoportja is, amely évtizedeken keresztül járta a hűség golgotai útját. Győzött a keresztényi, a fegyvert ismerő magatartás a jézusi fölött.

Amikor tehát visszakövetelik a keresztények a pártállam által elvett pozíciókat, akkor bizony jó lenne, ha tisztában volnának azzal, hogy miféle értékek számára követelik azokat vissza. Olyan értékek számára, amelyek nem hivatkozhatnak Jézusra.

Ha tetszik valakiknek, ha nem, ki kell mondanom: a Bokor mozgalom 1945-től eredeztethető indulásától kezdve a katolikus egyházban idehaza megfogalmazódik egy szemlélet, amellyel az eltelt félszázad bizonyossága szerint lehetetlen volt a magyar társadalomnak szóba nem állnia. A pártállam sűrű börtönzéssel, a katolikus egyház hierarchiája (nemcsak a hazai!), nem-akarnám-minősíteni-miféle eszközökkel munkálkodott és munkálkodik, hogy asztal alá söpörje azt. Végső győzelmet azért nem jósolok e törekvésnek, mert annak a gondolatait képviseljük, aki így búcsúzott tőlünk: Bízatok, én legyőztem a világot! (Jn 16,33). Hogyan győzte le, ha maga is, az őt követők is Golgotán, máglyán, a társadalom peremén végzik? Úgy, hogy történelmi tapasztalataink növekedtével egyre több ember számára válhatik nyilvánvalóvá, hogy a "világ" nem képes megoldást kínálni. Akkor sem képes

biztosítani az emberiség számára a túlélést Bolygónkon, ha a világ a "keresztény értékek" ruháját ölti magára. Aki hüvelybe dugatja a kardot, csak eszmei síkon arathat győzelmet. Így győzte le a világot, mert az ellentmondásoknak, a fából vaskarikának nincs jövője. Ezért győzte le a trón (kard) és oltár (kivégzett áldozat) szövetségének a világot is. Az ellentmondásoknak nincs jövőjük. Vagy belepesztulunk, vagy megszűnnek.